

રીંગણની આધુનિક ખેતી પદ્ધતિ

પ્રો. ભકિત બી. પંચાલ અને ડો. જે. એચ. રાઠોડ
કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી,
અઠવા ફાર્મ, સુરત- ૩૯૫ ૦૦૭
ફોન નં. ૦૨૬૧- ૨૬૫૫૫૬૫
પ્રકાશન નંબર: ૧૩૬/૨૦૧૭-૧૮
પ્રકાશન વર્ષ: ૨૦૧૭-૧૮

રીંગણની આધુનિક ખેતી પદ્ધતિ

પ્રો. ભકિત બી. પંચાલ અને ડો. જે. એચ. રાહોડ
કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી, સુરત

રીંગણ એ શાકભાજીનો બારેમાસ ઉપલબ્ધતા ધરાવતો સર્વ સામાન્ય અગત્યનો પાક છે. જુદા જુદા પ્રકારનાં શાક બનાવવામાં તેનો ઉપયોગ થાય છે. મનુષ્યની દરરોજની શાકભાજીની જરૂરિયાતોમાં રીંગણનો ફાળો વધારી શકાય તે માટે તેનું એકમ વિસ્તારમાંથી ઉત્પાદન વધારવાની ખાસ જરૂરિયાત છે. ગુજરાતમાં અમદાવાદ, ખેડા, ભરૂચ, નવસારી, તાપી, જૂનાગઢ, સુરત અને વલસાડ જિલ્લામાં રીંગણનું વાવેતર વધારે પ્રમાણમાં થાય છે. એકમ વિસ્તારમાંથી વધુમાં વધુ ઉત્પાદન અને આર્થિક વળતર મેળવવા માટે તેની આધુનિક ખેતી પદ્ધતિના વિવિધ પાસાઓની પૂરતી જાણકારી મેળવવી જરૂરી છે.

આબોહવા

ગુજરાત રાજ્યમાં રીંગણનું વાવેતર દરેક ઋતુ દરમિયાન કરી શકાય છે. પાકની શરૂઆતની વૃદ્ધિ માટે ગરમ હવામાન જરૂરી છે જેથી શિયાળા દરમિયાન ફેરોપાલી કરવામાં આવે તો વૃદ્ધિ ઝડપથી થતી નથી પરંતુ ફળ બેસવા માટે અને ફળની વૃદ્ધિ માટે ઠંડી અને સૂકી આબોહવા વધુ માફક આવે છે. વાદળવાળું હવામાન અને સતત વરસાદ આ પાકને અનુકૂળ આવતો નથી. ચોમાસામાં દરમિયાન જો પાક લેવાનો હોય તો પાણી ભરાઈ ન રહેતું હોય તેવી જમીનની પસંદગી કરવી.

જમીનની પસંદગી અને તૈયારી

રીંગણનો પાક જુદા જુદા પ્રકારની જમીનમાં ઉગાડી શકાય છે. રીંગણના પાકને સારી નિતારવાળી, સેન્દ્રિય તત્વથી ભરપૂર એવી બેસર, ગોરાડુ કે મધ્યમ કાળી જમીન વધુ માફક આવે છે. રીંગણના પાકની રોપણી માટે જમીનની જરૂરિયાત મુજબ ખેડ, કરબ અને સમાર મારી તૈયાર કરવી. પાયાના ખાતરો અને સારું કોહવાયેલ છાણચું ખાતર ૧૫-૨૦ ટન જમીન તૈયાર કરતી વખતે એક્સરખી રીતે જમીનમાં ભેળવી દેવા.

જાતોની પસંદગી

રીંગણના ઉપયોગને ધ્યાનમાં રાખીને આપણા વિસ્તાર માટે ભલામણ થયેલ હોય તેવી જાતોની પસંદગી કરવી. આપણા દક્ષિણ ગુજરાતમાં ખાસ કરીને સુરતી રવૈયા (ગોળ રીંગણ), જાંબુડીયા ગોળ, પુસા પરપલ રાઉન્ડ (ગુલાબી) પુસા પરપલ રાઉન્ડ, બીલીમોરા ભરથા, ડોલી-૫ અને જીએનબી-૧ જાતોની ભલામણ કરવામાં આવેલ છે.

ઘરૂંછેર

ઘરૂંવાડિયા માટે ગાદી ક્યારા બનાવવા. એક હેક્ટરની ફેરોપાલી માટે ૧૫૦ ચો.મી. (૧.૫ ગુંઠા) વિસ્તારમાં ઘરૂંવાડિયું તૈયાર કરવું જોઈએ આ માટે ૪૦૦ થી ૫૦૦ ગ્રામ બીજની જરૂરિયાત રહે છે. ઘરૂંવાડિયામાં ૧૦૦ કિ. સાડ કોહવાયેલ છાણચું ખાતર, બે કિલો ચુરિયા, ચાર કિલો ગ્રામ સિંગલ સુપર ફોસ્ફેટ તથા એક કિલો મ્યુરેટ ઓફ પોટાશ જમીન તૈયાર કરતી વખતે નાંખી માટી સાથે બરાબર ભેળવી ગાદી ક્યારા તૈયાર કરવા. તૈયાર કરેલ ગાદી ક્યારામાં ૧૦ સે.મી.ના અંતરે છીછરા ચાસ ઉગાડવા અને ચાસમાં આછું બીજ વાવવું બીજ હારમાં

વાવ્યા પછી ઝીણી માટીથી બરાબર ઢાંકવું. રોપ્યા બાદ ઘરૂવાડિયામાં જરૂરીયાત મુજબ પાણી આપવું અને પાક સંરક્ષણના પગલા લેવા. ઘરૂ ૩૦-૩૫ દિવસનું થાય ત્યારે ફેરોપણી કરવી.

બીજની પસંદગી અને બીજની વાવણી

પસંદગીની જાતનું, ખાતરી વાળુ શુદ્ધ, વિકાસ પામેલ અને પુરતી સ્ફૂરણ શક્તિવાળું (૭૦ ટકા થી વધારે) બીજની પસંદગી કરવી. શાકભાજીના પાકોની ફેરોપણી માટે જરૂરીયાત કરતા ૧૫ થી ૨૦ ટકા વધારાના ઘરૂ છોડ તૈયાર કરવા જોઈએ. બીજ જન્મ રોગના નિયંત્રણ માટે બીજને વાવતાં પહેલાં પારાયુક્ત દવાનો પટ આપવો. આ માટે ૧ ફિગ્રા. બીજમાં ૩ ગ્રામ પ્રમાણે થાયરમ અથવા સેરેસાન નાખી બરાબર ભેળવી દેવું.

બીજ દર (કિલો / હે) : ૪૦૦ ગ્રામ (૧૫-૧૮ હજાર છોડ)

ઘરૂમાવજત

ઘરૂ રોપતા પહેલાં મૂળિયાને ઈમિડાકલોપ્રિડ ૫ મિ. લિ. ૧૦ લિટર પાણીમાં ઓગાળી તેમાં અડધો કલાક બોળીને ફેરોપણી કરવી.

વાવણી અંતર અને ફેરોપણી

ફેરોપણી માટે તૈયાર કરેલ ખેતરમાં રીંગણની જાત જમીનની ફળદ્રુપતા અને સીઝનને ધ્યાનમાં રાખીને ૩૦ થી ૩૫ દિવસના ઘરૂને ૯૦ સે.મી. x ૬૦ સે.મી. અથવા ૯૦ સે.મી. x ૭૫ સે.મી. ના અંતરે જીસલી ખેંચીને દરેક થાણે એક છોડની રોપણી કરવી., સામાન્ય રીતે ચોમાસું પાકની ફેરોપણી જુલાઈ માસમાં, શિયાળુ પાકની ઓકટોબર-નવેમ્બર અને ઉનાળુ પાકની ફેરોપણી ફેબ્રુઆરી-માર્ચ માસમાં કરવામાં આવે છે. ટપક પિચત પદ્ધતિ અપનાવતા ખેડુતોએ જોડિયા હાર (૬૦ સે.મી. x ૬૦ સે.મી. x ૧૨૦ સે.મી.) માં વાવેતર કરવું.

ખાતર

જમીન તૈયાર કરતી વખતે હેક્ટર દીઠ ૧૫-૨૦ ટન સારું કહોવાયેલુ છાણિયું ખાતર આપવું. પાયાના ખાતર તરીકે રોપણી પહેલા જમીન તૈયારીના સમયે નાઈટ્રોજન, ફોસ્ફરસ અને પોટાશ ખાતરો દરેક ૫૦ ફિગ્રા. પ્રમાણે હેક્ટર વિસ્તારમાં આપવા (૧ ગુઠામાં ૧.૦૮ ફિ ડી.એ.પી., ૧.૫૨ ફિ એમો. સલ્ફેટ અને ૦.૯૦ ફિ પોટાશ) પૂર્તિ ખાતર તરીકે રીંગણના પાકમાં ફેરોપણીના ત્રીજા અઠવાડિએ ૨૫ કિલો (૧ ગુઠામાં ૧.૨૫ ફિ એમો. સલ્ફેટ) અને ફલ આવવાના શરૂ થાય તે સમયે ૨૫ ફિગ્રા. નાઈટ્રોજન હેક્ટર દીઠ (૧ ગુઠામાં ૧.૨૫ ફિ એમો. સલ્ફેટ) આપવો. રીંગણમાં સંકલિત ખાતર વ્યવસ્થા જો અપનાવવામાં આવે તો ઘણું સારુ ઉત્પાદન મેળવી શકાય. જેના માટે ૫ ટન બાયોકમ્પોસ્ટ અને ૧૦ ટન પ્રેસમડ પાયાના ખાતર સાથે આપવું અને ઉપર જણાવેલ રાસાયણિક ખાતરનો ૭૫ ટકા જથ્થો આપવાથી ઘણું સારુ ઉત્પાદન મેળવી શકાય.

પિચત

રીંગણનાં પાકને ચોમાસા દરમિયાન હવામાન, વરસાદની પરિસ્થિતિ, જમીનની જાત અને પાકની વૃદ્ધિનાં સમયને ધ્યાનમાં રાખીને પિચત આપતા રહેવું. ગુજરાતમાં રીંગણમાં પિચત માટે ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિનાં ઉપયોગથી ૨૪% પાણીનો બચાવ કરી શકાય છે. ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિની ગેરહાજરીમાં સપાટી પરનું

પિયત ૬ સે.મી.નાં ડાઇએ આપવાની ભલામણ છે. ગુજરાતની કાળી જમીનમાં રીંગણના પાકને મલ્ટીંગ સાથે ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિ અપનાવવાની ભલામણ છે જેથી ૪૦% પાણીના બચાવ સાથે, હેક્ટર દીઠ ૩૫% ઉત્પાદનમાં વધારો મેળવી શકાય છે. કાળી જમીનમાં વાવવામાં આવતા રીંગણના પાકને ૧૨ પિયત આપવાની ભલામણ છે (૮૦ સે.મી. ડાઈ). પહેલું પિયત ફેરોપણી વખતે, પછીના ત્રણ પિયત ૧૦-૧૨ દિવસના અંતરે, પછીના પાંચ પિયત ૧૫-૧૭ દિવસના અંતરે અને છેલ્લા ૩ પિયત ૨૦ દિવસના અંતરે આપવાની ભલામણ છે. દક્ષિણ ગુજરાતમાં ડિસેમ્બર-જાન્યુઆરીમાં લેવામાં આવતી સુરતી રવૈયાની મોસમને ૭ પિયત આપવાની ભલામણ છે સાથે સાથે કાળા પ્લાસ્ટિકના (૫૦ માઈક્રોન, ૧૦૦% આવરીત વિસ્તાર) મલ્ટિંગની ભલામણ છે.

પાછલી માવજત

પાકની શરૂઆતની અવસ્થાએ જરૂર પ્રમાણે આંતરખેડ અને નિદાંમણ નિયંત્રણ કરતા રહેવું. રીંગણના પાકમાં સપ્રમાણ વૃદ્ધિ અને મહત્તમ ઉત્પાદન મેળવવા માટે ૪ પી.પી. એમ ૨-૪ ડીના અથવા એન.એ.એ. ૭૫ પી.પી.એમ્ નો છંટકાવ કુલ આપવાના સમયે અને ત્યારબાદ બે છંટકાવ ત્રણ અને છઠ્ઠા અઠવાડીએ સવારના સમયે કરવાથી ફળ વહેલા આવે, ફળ ઘારણ, ગુણવત્તા વધે અને ઉત્પાદન વધુ મળે છે.

રીંગણની વીણી અને ઉત્પાદન

રીંગણની જાત પ્રમાણે ફળોના કદ અને રંગને ધ્યાનમાં રાખીને વીણી કરવી. રીંગણનાં પાકની ફેરોપણી કર્યા પછી લગભગ અઢી મહિને ફળ ઉતારવા શરૂ થાય છે. અઠવાડિયામાં બે થી ત્રણ વખત રીંગણ ઉતારવા જોઈએ. બજારમાં લઈ જતા પહેલાં, વીણી કરેલા ફળો સાફ કરવા, ગ્રેડીંગ કરવું, રોગ અને જીવાતથી નુકશાન પામેલા ફળો દૂર કરવા અને વ્યવસ્થિત પેકિંગ કરવાથી સારા બજારભાવ મળી રહે છે. આ રીતે વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી રીંગણનું વાવેતર કરવામાં આવે તો હેક્ટરે અંદાજે ૩૫ થી ૪૦ હજાર ટન કિલો ઉત્પાદન મેળવી શકાય.

રીંગણનો બડધા પાક

રીંગણનો બડધા પાક એવી રીતે લેવો કે મે માસ દરમિયાન આપણને રીંગણનો ઉતારો મળી શકે. આ માટે ફેબ્રુઆરી માસમાં રીંગણના છોડની છટણી કરવી.